

ÖĞRENCİ VELİLERİNİN VATANDAŞLIK VE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

PARENTS' VIEWS ON CITIZENSHIP AND CITIZENSHIP EDUCATION

Nalan ALTAY¹

Başvuru Tarihi:22.04.2021 Yayına Kabul Tarihi: 13.07.2021 DOI: 10.21764/maeuefd.929090
(Araştırma Makalesi)

Özet: Bu çalışmada ortaokul öğrenci velilerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri ortaya konmuştur. Nitel araştırma yöntemi olarak hazırlanan çalışma durum çalışması olarak desenlenmiştir. İzmir’de yaşayan, en az bir çocuğu ortaokula devam eden, üniversite mezunu öğrenci velileri katılımcı grup olarak seçilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan 45 öğrenci velisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak veriler toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Çalışma, katılımcıların iyi vatandaş olgusunu nasıl tanımladıklarını, kendi öğrencilik yıllarında vatandaşlık öğretimini nasıl değerlendirdiklerini, gelecekte vatandaşlık becerilerine ilişkin ön görüşlerini içermektedir. Buna ek olarak bu çalışma köğrenci velilerinin iyi vatandaş yetiştirmede eğitim sisteminin rolüne ilişkin düşüncelerini ortaya koymaktadır. Veliler iyi vatandaş pasif vatandaşlık becerileri üzerinden tanımlamışlardır. Gelecekte de benzer becerilerin gerekli olduğuna inanmakla beraber dijital vatandaşlık ve küresel vatandaşlık becerilerine de ihtiyaç duyulacağını düşünmektedirler. Vatandaş yetiştirmede eğitim sisteminin eksikleri olduğunu düşünen veliler, kendi öğrencilik yıllarındaki vatandaşlık eğitiminin şimdiki sisteme göre daha iyi vatandaş yetiştirdiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, vatandaşlık, öğrenci velileri, vatandaşlık eğitimi, nitel araştırma.

Abstract: In this study, the views of the parents of secondary school students on citizenship education were revealed. The study, which was prepared as a qualitative research method, was designed as a case study. Parents of university graduate students living in Izmir, at least one child attending secondary school, were selected as the participant group. Data were collected by applying a semi-structured interview form to 45 parents of students who voluntarily participated in the research. The collected data were analyzed by content analysis. The study includes how the participants defined the phenomenon of good citizen, how they evaluated citizenship teaching in their student years, and their predictions about citizenship skills in the future. In addition, this study reveals the thoughts of the students' parents about the role of the education system in raising good citizens. Parents defined good citizens through passive citizenship skills. Although they believe that similar skills are required in the future, they also think that digital citizenship and global citizenship skills will be needed. The parents, who think that the education system has deficiencies in raising citizens, stated that the citizenship education in their student years raised better citizens than the current system.

Keywords: Social studies, citizenship, parents of students, citizenship education, qualitative research.

¹ Dr Öğrt. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, nalankoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0807-7494

Giriş

Devlet, belirli bir toprağı, bu topraklarda yaşayan insan topluluğı ve bu topluluğun faaliyetleri üzerinde sadece kendisinin hukuki hakkı olduğı iddia edilen siyasi güçtür (Akengin,2017). Uluslararası hukukun, statüsünü ve ilişkilerini düzenlediğı temel birim devlettir. Uluslararası hukukta devleti oluşturan üç öge vardır. Bunlar ülke, başka bir otoriteye bağı olmayan siyasal yönetim ve insan topluluğudur. Devleti oluşturan unsurlardan biri olan insan topluluğı bireylerden meydana gelir. Bu bireyler arasındaki hukuksal bağı vatandaşlık olarak ifade edilir (Pazarcı, 1989).

Vatandaşlık olgusunun kökeni İlkçağ'da Yunan medeniyetine kadar uzanır. Siyasal hayata kadınların ve kölelerin katılmadığı Eski Yunan, şehir devletlerinden oluşmuştu. Bu şehir devletlerine "cite" adı verilmiş, bu sözcük şehir devletlerine mensup olan vatandaşlar için de kullanılmıştır (Kadioğlu, 2008). Orta Çağ'da ise Roma İmparatorluğu vatandaşlık olgusunu imparatorluğun yayıldığı alanları kapsayacak biçimde düzenlemiştir. Roma Hukukuna göre bir insanın vatandaş olabilmesi için üç statüye aynı anda sahip olması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, "özgür olma" durumuydu. Roma'da halk özgür kişiler ve köleler olarak iki sınıftan oluşuyor; yalnızca özgür kişiler hak sahibi olabiliyordu. Roma hukukunda vatandaş sayılabilmek için ikinci statü "aile" idi. Baba, çocukları üzerinde ömür boyu süren bir yetkiye sahipti. Bu yetki kız çocuklar evlendiğinde onların kocalarına devrediliyordu. Üçüncü statü ise "vatandaşlık" durumu idi. Roma'da yabancılar hak sahibi olamazlardı, hak sahibi olabilmek için Roma'lı olmak gerekiyordu (Aybay, 1962). Orta Çağda feodal devlet yapısı içinde derebeylerin egemenliğine dayalı bir siyasal sistem ve skolastik düşüncenin hakim olduğu toplumsal yapı içinde vatandaşlık olgusunun geliştiğı söylenemez. Feodalitenin yıkılmaya başlaması ile mutlak krallıklar kurulmuş ve böylece yönetim kralın elinde toplanmıştır. Krallık sınırları içinde yaşayan halk ise kralın yönettiğı ve dolayısıyla çeşitli yükümlülükleri olan vatandaşlar durumuna gelmiştir. Zamanla Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri ile Orta Çağ'a damgasını vuran din ve skolastik düşünce, yerini insanı ön plana çıkaran bir toplumsal yapıya bırakmış; değişen ekonomik ve ticari ilişkiler yeni kent soylu sınıfın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çilingir, 2019). 18. yüzyıldan itibaren Aydınlanma Çağı ve Fransız İhtilali'nin önemli düşünürleri olan John Locke ve Jan Jack Rousseau vatandaşlık kavramına yeni boyut kazandırmışlardır. Locke'un yaşama, özgürlük ve mülkiyet hakları olarak ortaya koyduğu doğal haklar modern vatandaşlık olgusunun doğmasına kaynaklık etmiştir (Güzel- Polat, 2010). Rousseau ise eşitlik ve özgürlük kavramlarından yola çıkarak toplum

sözleşmesi ve doğal hukuk akımının oluşmasını sağlamıştır. Rousseau, bireyin diğer bireylerin özgürlük alanına müdahale etmeden özgürce daha iyi bir yaşam sürebilme yollarını ortaya koymuş; toplumsal yaşamda demokrasi, özgürlük, mülkiyet ve eşitlik kavramları ile doğal hukuk düşüncesini ilişkilendirmiştir (Nar, 2015).

Vatandaşlıkla ilgili tarihsel süreçte en önemli gelişmelerden biri 1790 yılında ABD’de ortaya çıkmıştır. Buna göre, ABD’de iki yıl yaşayan ve “iyi karaktere sahip özgür beyazların” vatandaşlık kazanmaları ile ilgili yasal düzenlemedir. Bu yasal düzenlemede yerliler ile köleler vatandaş olarak kabul edilmemiştir (Blakemore, 2018). 1789 Fransız Devrimi sonrası kabul edilen Fransız Yurttaş Hakları Bildirgesi ve 1791 Fransız Anayasası ile temel bazı siyasi haklarını yerine getiren bireyler vatandaş olarak kabul edilmiştir (Gerim, 2017). Sonraki süreçte bazı Avrupa ülkelerinin de aynı yaklaşımı benimsediği görülmüştür (Randelzhofer, 1997’den akt. Bilge, 2020). Bu yaklaşım 20. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. 10 Aralık 1948’de imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi vatandaşlığı herkes için bir hak olarak kabul etmiştir (TBMM, tarihsiz). Vatandaşlıkla ilgili düzenlemeleri kapsayan bir diğer sözleşme ise Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’dir. Bu sözleşmenin 2. Maddesinde “vatandaşlık” kişinin etnik kökenine bakılmaksızın birey ile devlet arasındaki yasal bağ olarak tanımlanmıştır. Sözleşme vatandaşlıkla ilgili düzenlemeleri kapsamakla beraber, birden fazla vatandaşlığa sahip bireylerin askerlik yükümlülüklerini düzenlemek için hazırlanmıştır (TBB,2008).

Ülkemizde vatandaşlıkla ilgili düzenlemelerin tarihi 19. yüzyıla dayanır. Osmanlı Devleti’nin ilk anayasası olma özelliği taşıyan 1808 Kanun-i Esasi ile tüm Osmanlı vatandaşlarına kişisel özgürlük tanınmıştır (Türkkan, 2018). Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856) Müslüman ve Müslüman olmayan tüm Osmanlı tebaasını eşit hak ve sorumlulukları olan yurttaşlar olarak kabul eder (Aydoğdu, 2020). II. Meşrutiyet (1908) sonrasında ise mevcut yönetimin ihtiyaç duyduğu vatandaş modelini yaratmak için eğitim sisteminde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (İnce, 2018). Bu dönemde Malumat-ı Medeniye dersleri modernleşme çabaları çerçevesinde okullarda okutulmak üzere öğretim programlarına konulmuştur. Malumat-ı Medeniye dersleri devlet ile vatandaş arasındaki hukuki ve siyasi ilişkileri tanımlamakta, vatandaşların birbiriyle ilişkileri, davranış kuralları, ahlak eğitimi, nezaket, görgü kuralları gibi pek çok konuyu içermekteydi (Yaşar, 2018).

Cumhuriyet yönetimi, Osmanlı Devleti'ne göre modernleşme sürecinde daha köklü değişimler yapmış; ulus devlet yapısına uygun bir toplumsal düzen oluşturmaya çalışmıştır (Demirbaş, 2012). Bu süreçte Cumhuriyet'in modernleşme sürecine uygun bir vatandaş kimliği oluşturulmak istenmiştir. Özellikle türk tarihi ve türk dili çalışmalarına büyük önem verilmiş; bu çerçevede vatanına ve milletine bağlı, milli kimliğini koruyan vatandaş modeli benimsenmiştir (Temel, 2020). Cumhuriyet döneminde vatandaş tek başına bir birey değil, görevleri olan kimse olarak tasvir edilmiştir (Polat, 2011). Bu döneme ilişkin 1. Maarif Kongresi'nin milli, çağdaş ve modern bir eğitim anlayışıyla toplandığı, yeni neslin bu unsurlarla yetiştirilmesine çaba gösterildiği görülür. Öte yandan 1924 anayasası "Türk" kavramına açıklık getirilmiştir (Damgacı,2016), 3 Mart 1924'de çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde köklü değişiklikler yapılmıştır. Aynı yıl öğretim programlarında yapılan düzenlemelerle 4. ve 5. Sınıflarda okutulan Malumat-ı Vataniye dersleri kapsamında vatandaşlık hak ve görevleri ünitesi okutulmuştur (Gökdemir & Polat, 2019).

1936-1937 Eğitim-öğretim yılında uygulanan programda öğrencilere milli kültürün aşılması hedeflenmiş ve bu nedenle vatandaşlık eğitimine büyük önem verilmiştir (Coşgun-Kandal, 2019). 1962 yılında 4. ve 5. sınıflarda Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi öğretim programında yer bulmuş; 1968'de tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. 1985 yılında öğretim programında yapılan değişiklikler çerçevesinde sosyal bilgiler dersi kaldırılarak vatandaşlık bilgisi dersi başlı başına bir ders olarak konulmuştur. 2005 yılında değiştirilen öğretim programında tekrar kaldırılıp sosyal bilgiler dersinin bünyesine disiplinler arası bir yaklaşımla giren vatandaşlık bilgisi dersi, 2011 yılında ilköğretim 8. sınıflarda zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır. Her ne kadar 2015 yılında yapılan bir düzenleme ile ilkokul 4. sınıfta İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersi kapsamında okutulsa da sosyal bilgiler öğretim programında sosyal bilimlerin disiplinlerini oluşturan tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk konuları ile bütünleştirilerek ve disiplinler arası bir anlayışla verilmektedir. Nitekim Barr, Barth & Shermis (1977) sosyal bilgiler öğretimini üç yaklaşımla ele almıştır. Bu yaklaşımlardan biri vatandaşlık aktarımı yaklaşımıdır (Öztürk, 2006). İyi ve nitelikli vatandaş yetiştirmede sosyal bilgiler dersi diğer derslere nazaran en önemli işlevi üstlenmiş durumdadır (Doğanay, 2004). Akhan, Çiçek & Mert (2019) Cumhuriyet'ten günümüze öğretim programlarını incelemiş ve öğretim programlarında vatandaşlık aktarımının ön plana alındığını ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri ise derslerinin temel amacının vatandaş yetiştirmek olduğunu düşünmektedir (Kuş & Aksu, 2017).

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programının özel amaçları incelendiğinde bu amaçların önemli bir kısmında vatandaşlık eğitimiyle ilişkili olduğu görülür (MEB, 2018). Anayasamızda ise Siyasi Haklar ve Ödevler bölümü Türk vatandaşlığına ayrılmıştır. Bu bölümün 66. Maddesinde Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı kimsenin Türk olduğu hükmü yer alır (TBMM, 1982).

Tarihsel süreçte vatandaşlık, bireyi devlete bağlayan, devlete aidiyeti ifade eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey ile devlet ilişkisi devlet ekseninde şekillenen toplumlarda bireyin devlete karşı ödev ve sorumlulukları ön plana çıkar. Dolayısıyla bu tür toplumlarda vatandaşlar alınan kararlara uyan pasif kimselerdir. Öte yandan birey-devlet ilişkisinin hak ve özgürlükler temelinde şekillendiği toplumlarda ise vatandaşlar alınan siyasi kararlara katılımcıdır ve vatandaş aktif bir özne durumundadır (Erdem, 2012). Katılımcılık, demokratik toplumlarda vatandaşların hem yerel hem de ulusal düzeyde siyasi karar alma mekanizmalarını etkileyebilmesi ve böylelikle yönetime aktif katılımını sağlayan kanallar oluşturulması ile gerçekleşir (Korkut, 2015). Pasif ve aktif vatandaşlık, içinde bulunduğumuz süreçte küreselleşme ve teknolojik gelişmelere paralel olarak farklı bir çok kategoride ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet odaklı vatandaşlık, çevre vatandaşlığı, kültürel vatandaşlık, küresel vatandaşlık ile vatansızlık sorunu vatandaşlık çerçevesinde ele alınan başlıca konular olmuştur (Dedebalı & Daşdemir, 2019).

Alanyazında vatandaşlık eğitimi ile ilgili pek çok çalışma mevcuttur. Örneğin Arslan (2018) Cumhuriyet'in ilk yıllarında vatandaşlık olgusunu incelemiş, bunun yanı sıra Kuş, Arık, Altunok & İridağ (2018) Osmanlı Devleti ile günümüz vatandaşlık eğitimi ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Alanyazında etkin vatandaşlık (Değirmenci & Eskici, 2019; Ersoy, 2014), dijital vatandaşlık (Arcagök, 2020; Turan & Avcı, 2018; Yılmaz & Doğusoy, 2020), küresel vatandaşlık (Bülbül & Yılmaz, 2019; Karakuş & Akpınar, 2021; Tünkler, 2020, Uydaş & Genç, 2015); çevresel vatandaşlık (Bülbül & Yılmaz, 2019; Demirer, Şaşmaz-Ören, 2020; Okudan- Dernek & Tırış, 2020; Özdemir-Özden & Öztürk, 2019) ile ilgili çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı ise kente yaşayan, eğitim düzeyi yüksek öğrenci velilerinin vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlamasıdır. Öğrenci velilerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri nasıldır? sorusu çalışmanın problemi; bu probleme dayalı olarak alt problemler,

1. Öğrenci velilerinin “iyi vatandaş” hakkında görüşleri nelerdir?
2. Öğrenci velilerinin “iyi vatandaş” yetiştirmede mevcut eğitim sistemi hakkındaki görüşleri nelerdir?

3. Öğrenci velilerinin kendi öğrencilik yıllarında vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri nasıldır?
4. Öğrenci velilerinin gelecekte ihtiyaç duyulacak vatandaşlık becerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Nitel araştırma, daha az veriyle daha derinlemesine çalışma yaparak, araştırma konusunun bir çok açıdan daha detaylı bir şekilde anlaşılmasını sağlar (Seggie & Bayyurt, 2015). Araştırmanın deseni ise durum çalışmasıdır. Nitel durum çalışmasının temel özellikleri; bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılması, duruma ilişkin bireyler, olaylar, süreçler gibi unsurların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, bu etkenlerin duruma etkileri veya durumdan nasıl etkilendiklerinin ortaya konmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu çalışmada durum kentte yaşayan, eğitim düzeyi yüksek, ortaokulda en az bir çocuğu bulunan velilerin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleridir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu İzmir kentinde yaşayan 1985 ve üstü doğumlu öğrenci velileri oluşturmaktadır. Ortaokulda en az bir çocuğu bulunmak, üniversite mezunu olmak, düzenli gelire sahip olmak çalışma grubunu oluşturan velilerin diğer özellikleridir. Ortaokulda çocuğu olan eğitim düzeyi yüksek bir velinin okulda verilen eğitimi gözlemleyip fikir edinebilecek ve bunu kendi öğrencilik yıllarıyla kıyaslayabilecek donanımda olduğu var sayılmıştır. Yine geleceğe ilişkin öngörü sahibi olabilme yeterliliğinin eğitilmiş kesimde daha yüksek düzeyde olabileceği düşünüldükten katılımcı grup seçilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan veliler amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Amaçlı örneklemin mantığı ve gücü, derinlemesine anlama üzerine odaklanmasıdır (Patton, 2018). Böylelikle yapılan çalışmanın derinliği için zengin bilgi içeren durumların seçilmesi sağlanır. Zengin bilgi içeren durumlar araştırmanın amacına yönelik merkezi önemdeki hususlar hakkında oldukça çok şey öğrenilmesini sağlar. Toplam 45 öğrenci velisi çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiştir. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve

Yayın Etiği Kurulu 19.03.2021 tarih ve 2021/04 sayılı etik kurul onayı ile 2021 yılı Mart ve Nisan ayları içinde veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama ve Analizi

Çalışmada veri toplama aracı yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme türlerinin bir karışımıdır (Merriam, 2009). Görüşme soruları alanyazındaki çalışmalara dayanılarak hazırlanmış; hazırlanma aşamasında biri alanyazında çalışmaları bulunan bir akademisyen, diğeri nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman olan bir başka akademisyenin de görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme soruları açık uçlu sorulardan meydana gelmektedir. Görüşme soruları Covid-19 salgını nedeniyle katılımcılara telefon aracılığı ile yöneltilmiş ve verdikleri cevaplar araştırmacı tarafından not edilmiştir. Daha sonra düzenlenen görüşme yanıtları katılımcılara mesaj olarak gönderilerek gerekli gördükleri yerleri düzenlemeleri istenmiştir. Düzenlenerek geri bildirim verilen görüşme formları ile birlikte toplam 45 görüşme formu içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi belli bir sistematik dahilinde bir metin içinde belirli kurallara dayanan kodlamalarla belli sözcüklerin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği yinelenebilir bir tekniktir. Araştırmacı analize başlamadan önce araştırma soruları çerçevesinde temaları belirleyerek, temalara uygun kategorileri oluşturur. Bu kategoriler daha önce elde edilen bilgiler, kuramlar veya deneyimlere bağlı olarak şekillendirilir (Büyüköztürk v.d., 2018). Araştırma sürecinde sırayla şu aşamalar izlenmiştir:

1. Araştırmanın amacı, problemi ve yöntemi belirlenmiş,
2. Alanyazın taraması yaparak kavramlar ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur,
3. Analiz birimi olarak seçilen öğrenci velilerinin hangi özelliklere sahip olması gerektiği kararlaştırılmıştır,
4. Verilerin hangi yolla, nasıl toplanacağı belirlenmiş ve veriler toplanmıştır,
5. Veli görüşleri incelenmiş, kodlama ve onlara uygun kategoriler oluşturulmuştur,
6. Kodlar sayılarak tablolaştırılmış; yorumlama ve sonuçları rapor etme işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların kimliklerinin gizliliği sağlamak için, katılımcılara K1, K.2, K3,.....K. 45 isimleri verilerek kimlikleri gizli tutulmuştur.

Tutarlılık ve İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda ölçme aracı hatalardan arınık olamayacağı için bu tür çalışmalarda güvenilirlik yerine tutarlılık söz konusudur. Tutarlılık yapılan çalışmanın kendi içinde kurallara uygun yapılıp yapılmadığı, yöntemin uygun olup olmadığıdır. Toplanan veriler ve ulaşılan sonuçların kabul edilebilir oluşu, başka bir deyişle araştırmacının elde ettiği verilerle, ortaya koyduğu sonuçların tutarlı olması gerekir. Buna teyit edilebilirlik adı verilir (Sönmez & Alacapınar, 2019). Bu çalışmada öncelikle görüşme sorularına dayanarak temalar oluşturulmuştur. Daha sonra bu temalar altında verilen yanıtlar araştırmacı tarafından birçok kez okunmuş, birbiriyle benzerlik gösteren ifadeler (kod) sınıflandırılmıştır. Daha sonra sınıflandırılan bu ifadelere uygun kategoriler (alt tema) oluşturulmuştur. Her bir kategori daha önce belirlenen tema başlıkları altında verilmiştir. Temalar, kategoriler ve kategorilere ait kodlar şekil olarak sunulmuştur.

Nitel çalışmalarda araştırmacının verinin doğasına uygun yöntem, taktik ve teknikleri işe koşup, bunları uygun şekilde kullanarak verileri olduğu gibi sunması gerekir. Böylece nitel çalışmaların inandırıcılığı ve kabullenilebilirliği yükseltilir (Sönmez & Alacapınar, 2019). Bu araştırmada ise her bir kategoriye ait katılımcı görüşlerine ilişkin örnekler sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde öğrenci velileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analiz sonuçları yer almaktadır.

Öğrenci Velilerinin İyi Vatandaş Hakkındaki Görüşleri

Öğrenci velilerinin iyi vatandaş hakkındaki görüşleri ile ilgili iki alt tema (kategori) tespit edilmiştir. Bu alt temalar pasif vatandaşlık ve aktif vatandaşlıktır. Buna göre araştırmaya katılan kırk beş öğrenci velisinden elde edilen veriler analiz edildiğinde pasif vatandaşlıkla ilgili kırk sekiz kod, aktif vatandaşlıkla ilgili on dört kod ortaya çıkarılmıştır. Araştırmaya katılan otuz altı öğrenci velisinin pasif vatandaşlık ile ilgili görüş belirttiği, sekiz katılımcının ise aktif vatandaşlıkla ilişkili görüş belirttiği söylenebilir. Ancak katılımcı görüşlerini daha detaylı ortaya koymak için katılımcı sayısı değil ortaya çıkan kod sayıları ve isimleri Şekil 1’de sunulmuştur. Bu kodlara ilişkin katılımcı sayısı kodların yanında parantez içinde verilmiştir.

Pasif Yurttaşlık (48)	Aktif Vatandaşlık (14)
<ul style="list-style-type: none">•Vatansever (25)•Kurallara uyma (9)•Ödev ve sorumluluklarını yerine getirme (8)•Görevlerini yapma (4)•Vergi verme (2)•Aynı ülkede yaşama (1)	<ul style="list-style-type: none">•Başkalarına saygı (5)•Katılımcılık (2)•Eşitliğe önem verme (2)•Duyarlılık (2)•Demokratiklik (2)•Yöneticileri değerlendirebilme (1)

Şekil 1. Öğrenci velilerinin “iyi vatandaş” hakkındaki görüşleri

Öğrenci velilerine göre iyi vatandaşın en önemli özelliği vatansever olmasıdır. Yirmi beş veli vatansever olmanın iyi vatandaşta bulunması gereken temel özellik olduğunu vurgulamıştır. Kurallara uymak, ödev ve sorumlulukları yerine getirmek, görevlerini yapmak, vergi vermek iyi vatandaşta bulunması gereken özellikler olarak vurgulanmıştır. Bu nitelikler pasif vatandaş alt teması altında toplanmıştır. Bu alt temadaki başlıca veli görüşleri şunlardır:

K.6: “Ait olduğu ülkeye onu yükseltecek ve yüceltecek davranışlarda bulunan kişi iyi vatandaşdır.”

K.16: “İyi vatandaş, ülkesinde yaşayanlara saygılı, ülkesi için özveride bulunan ve milli değerlerini koruyan kişidir.”

K.18: “Yaşadığı yurt içinde yurdun menfaatlerini, değerlerini akılcı, bilimsel olarak örf adetleri ile harmanlayıp gelecek nesillere aktaran, yurduna pozitif katkı sağlayan bireylere iyi vatandaş denir.”

K. 21: “Vatansever, görev ve sorumluklarını bilen, ahlaki ve etik davranışlara sahip kişidir.

K.25: “Vergisini veren, toplum kurallarına uyan kisiidir.”

K. 32: “Yurdunu, milletini, diğer vatandaşlarını ayırmaksızın seven, saygı duyan, yasalara, kurallara uyan, görevlerini layıkıyla ülkesini ve devletini düşünerek yerine getiren, dürüst, çalışkan kimselerdir”

K. 33: “Vatanını seven, yaşadığı diğer vatandaşlara karşı saygılı, sorumluluk sahibi, çevresini temiz tutan, vergisini zamanında ödeyen, topluma faydalı işler yapma bilincinde olan insanlara iyi vatandaş denir.”

K. 38: “Vatanını milletini seven ve menfaatlerini gözetken kişi iyi bir yurttaşdır.”

Araştırma verilerinin analizleri sonucunda başkalarına saygı, katılımcılık, eşitlik, duyarlılık, demokratiklik, yöneticileri değerlendirebilme adı altında aktif vatandaşlıkla ilgili on dört kod elde edilmiştir. Aktif vatandaşlık alt temasındaki başlıca veli görüşleri şunlardır:

K.10: “Kisiler arası ilişkilerinde eşit davranan, saygılı, paylaşımcı, geleneksel, iletişime açık kişidir.”

K.15: “İyi vatandaş toplumsal bilinci yüksek, demokratik kurallara uyan kimselerdir”.

K. 29: “Kendini eğitmiş, çevresine duyarlı, çalışkan ve dürüst insandır.”

30. “Kitap okuyan, eğitilmiş, ahlaklı, demokratik, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarını özümsemiş olarak bu değerleri koruyup kollayan, çevre ve toplum çıkarlarını gözetken ve koruyan, çocuklarını yetiştirmede bilinçli, yardım ve destek verebilen, ülkeyi yönetenleri bilinçli olarak izleyip değerlendiren ve tüm demokratik haklarını kullanıp yönetenleri denetleyen, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılan ve destek veren kimselerdir.”

K. 31 “Ahlaklı, vicdanlı, hak ve yükümlülüklerinin farkında ve bilincinde, başkasının hakkına tecavüz etmeyen, başkasının da kendi hakları ile diğer vatandaşların haklarına tecavüzüne karşı tepki verebilen kimselerdir.”

Öğrenci Velilerinin Kendi Öğrencilik Yıllarındaki Vatandaşlık Eğitimine İlişkin Görüşleri

Öğrenci velilerinin kendi öğrencilik yıllarındaki vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşleri ile ilgili iki alt tema (kategori) tespit edilmiştir. Bu alt temalara olumlu ve olumsuz adları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan kırk beş öğrenci velisinden elde edilen veriler analiz edildiğinde yirmi yedi veli olumlu, on sekiz veli olumsuz görüş belirtmiştir. Bu alt temalara ait kodlar Şekil 2’de verilmiştir. Bu kodlara ilişkin katılımcı sayısı kodların yanında parantez içinde gösterilmiştir.

Olumlu (27)	Olumsuz (18)
<ul style="list-style-type: none">•Kişilik gelişimi etkileme (9)•İyi insan olmayı öğretme (5)•Aktif vatandaş yetiştirme (3)•Milli bilinç geliştirme (3)•Vatandaş hak ve sorumluluklarını öğretme (3),•Kariyer gelişimine katkı sağlama (2)•İş ahlakı kazandırma (1)•Bilinçli birey yetiştirme yetiştirme (1)	<ul style="list-style-type: none">•Şimdiye oranla iyi, ama yetersiz (7),•Etkili değil (4),•Şimdiki gibi kötü (3),•Evrensel değerlerin öğretilmemesi (1),•Önemsenmemesi (1),•Yalnızca notla değerlendirme yapılması (1)•Ezberci olması (1)

Şekil 2. Öğrenci velilerinin kendi öğrencilik yıllarındaki vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri

Öğrenci velilerinin büyük kısmı (27) kendi öğrencilik yıllarında verilen vatandaşlık eğitiminin daha nitelikli olduğunu belirtmiştir. Bu alt tema hakkındaki veli görüşleri şöyledir:

K.2 “Ülkeye ve diğer insanlara saygı ve sorumluluk duymamızda, vatan sevgisi ile büyümamızde okuldaki eğitimlerin de etkisi oldu.”

K.18 “Vatandaşlık dersi vardı. Ama şimdiki sisteme göre daha iyiydi gibi geliyor. En azından aldığım eğitim doğrultusunda yurttaşlık görevlerimi biliyorum ve yerine getirmeye çalışıyorum.”

K.42 “Benim zamanımda iyi vatandaş tanımlamamdaki kriterler üzerine yoğunlaşan bir eğitim anlayışı daha iyiydi bence. İşimde dürüst, çalışkan ve adil biri olarak bilinirim. Bunda eğitimin etkisi olduğunu düşünüyorum.”

K.45 “Hangi anayasa maddesi ne ifade ediyor anlatılmıştı. Vatandaş olarak haklarımı bu sayede öğrenmiştim.”

Nitekim on sekiz veli kendi öğrencilik yıllarında aldığı vatandaşlık eğitimini olumsuz bulmaktadır. Bu alt tema hakkındaki görüşler şu şekildedir:

K.9 “Bizim öğrencilik yıllarımızda da vatandaşlık dersi çok önemsenen bir ders değildi. Ama o zamanlar daha kapalı bir çevrede yaşadığımızdan dünya bizim için yaşadığımız ülke idi. Şimdi internet sayesinde daha global çocuklar yetişmektedir.”

K.12 “Sistemin her geçen gün daha da bozulduğunu düşünüyorum. Bu sebeple kıyasen daha iyi ama yanlış bir sistemde ufalandık vatandaş olarak. Mevcut durumuma olumlu katkısı olduğunu düşünmüyorum.”

K.33 “Hiç almadık o eğitimi desem yeridir, o yüzden şu anki halimi hiç etkilemedi.”

3.3. Öğrenci Velilerinin Gelecekte İhtiyaç Duyulacak Vatandaşlık Becerilerine İlişkin Görüşleri

Öğrenci velilerinin kendi öğrencilik yıllarındaki vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşleri ile dört alt tema (kategori) tespit edilmiştir. Bu alt temalara hukuki boyut, küresel vatandaşlık, değerler ve dijital vatandaşlık adları verilmiştir. Bu alt temalara ait kodlar Şekil 3’de verilmiştir. Bu kodlara ilişkin katılımcı sayısı kodların yanında parantez içinde gösterilmiştir.

Hukuki boyut (16)	Küresel vatandaşlık (11)	Değerler ağırlıklı (10)	Dijital Vatandaşlık (8)
<ul style="list-style-type: none">• Hak ve ödevler (7)• Vatandaşlık sorumlulukları (3)• Katı kurallar(3)• Devlet yönetimi bilinci (3)	<ul style="list-style-type: none">• Küreselleşmeyi• e uyumlu (5)• Dünya vatandaşı yetiştirme (3)• Bireycilik (3)	<ul style="list-style-type: none">• Vatan sevgisi (6)• Milli değerler (2)• İyi insan olma (2)	<ul style="list-style-type: none">• Bilgisayar teknolojisi (5)• Dijital yetkinlik (3)

Şekil.3 Öğrenci velilerinin gelecekte ihtiyaç duyulacak vatandaşlık becerilerine ilişkin görüşleri

Öğrenci velilerinin önemli bir bölümü gelecekte ihtiyaç duyulacak vatandaşlık becerilerinin hak ve ödevler, vatandaşlık sorumlulukları, yasaların daha katı hale gelmesi ve devlet yönetimi hakkında bilinçli olma konularını kapsayacağını düşünmektedirler. Bu görüşler vatandaşlığın hukuki boyutu alt teması altında toplanmıştır. Bu alt tema altında yer alan veli görüşleri şu şekildedir:

K.10: “Bizlere göre vatandaşlık hak ve görevleri konusunda daha bilgili olmaları gerekecek. Haklarını bileceği, gerektiğinde yasal yollarla haklarını arayabileceği bir dönem olacak.”

K.27: “Demokratik hayata katılımcı olacak, oy verecek, vergi ödeyecek, vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirecektir.”

Gelecekte küresel vatandaşlık becerilerinin daha çok gerekli olacağını düşünen katılımcı sayısı on birdir. Bu velilerin görüşlerinden bazıları şunlardır:

K.23: “İletişim şeklinin değiştiği bir çağda yaşıyor çocuklarımız. Sınırların olmağı bir dünya da yaşayacaklar, bu yüzden sınırsız ve çok yönlü düşünme becerileri olmak zorunda.”

K.45: “Gidişata göre gerekli olacak beceri kendini yurt dışında ifade edebileceği, farklılığını ortaya koyabileceği bir ortam olacak.”

Gelecekte değerler ağırlıklı becerilerin daha çok gerekli olacağını düşünen veli sayısı ise ondur. Bu velilerin görüşlerinden bazıları şunlardır:

K. 24: “Millet ve birlik bilinci, vatan millet sevgisi daha çok ihtiyaç duyacağı beceriler olacak.”

K.28: “Bence çalışıp üretmek, bireylere saygı göstermek, adaletli bir birey olmak ilerde daha fazla ihtiyaç duyulacak beceriler olacaktır.”

K.30: “Ahlaki değerler, insan sevgisi, doğa, çevre ve toplum bilinci, kitap okuma, sorgulayan ve araştıran zihinsel yetenek, sağlığını koruma ve koruyucu tıp bilinci, vatandaşlık bilinci, yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma anlayışına sahip olma gibi unsurlar gerekli olacaktır.”

Dijital vatandaşlık becerilerinin gerekli olacağını düşünen veli sayısı sekizdir. Bu katılımcılardan; K.23 “Teknolojinin gelişim hızı dijital vatandaşlık becerilerini zorunlu kılacaktır.” Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Öğrenci Velilerinin Vatandaş Yetiştirmede Eğitim Sistemi Hakkındaki Düşünceleri

Öğrenci velilerinin iyi vatandaş yetiştirmede mevcut eğitim sistemi hakkındaki görüşleri ile ilgili üç alt tema (kategori) tespit edilmiştir. Bu alt temalar yetersiz, kısmen yeterli (iyileştirilmeli), tamamen yeterli alt temalarıdır. Buna göre araştırmaya katılan kırk beş öğrenci velisinden elde edilen veriler analiz edildiğinde on iki veli mevcut eğitim sistemini yetersiz, yirmi dokuz veli kısmen yetersiz ve dört veli yeterli bulmaktadır. Bu alt temalara ait kodlar Şekil 4’de verilmiştir. Bu kodlara ilişkin katılımcı sayısı kodların yanında parantez içinde gösterilmiştir.

Yetersiz (12)	Kısmen Yeterli (29)	Tamamen Yeterli (4)
<ul style="list-style-type: none">• Pek çok yetersizliğinin olması (7)• Sistemin yetersizliği (5)	<ul style="list-style-type: none">• Milli bilinci öğretmek (9)• Beceri öğretimine odaklanmak (5)• Akademik odaklı olmak (4)• Değer öğretmek (3)• Hak ve sorumluluk öğretimi öne çıkarmak (3)• Müfredatın sık değiştirmemek (3)• Fırsat eşitsizliğinin gidermek (2)	<ul style="list-style-type: none">• Sorunsuz (3),• Aile ve çevrenin daha etkili olması (1)

Şekil 4. Öğrenci velilerinin iyi vatandaş yetiştirmede mevcut eğitim sistemi hakkındaki görüşleri

Öğrenci velilerinin büyük bir bölümü (29) iyi vatandaş yetiştirmede mevcut eğitim sisteminde bazı unsurların düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunlar içerisinde milli bilincin daha çok işlenmesi şeklinde görüş bildiren öğrenci velisi sayısı dokuzdur. Örneğin K. 10 “Okullarda yeterince ulus olma bilincinin verilmemesi nedeniyle çocukların sorumluluk bilincinin düşük olduğunu düşünüyorum.” Şeklinde düşünmektedir. Bu kod etrafında yer alan başlıca görüşler şunlardır:

K.12 “ Vatandaşlık alanında verilen eğitimin milli olması gerektiğini düşünüyorum.”

K.30 “Geçmişini bilmeyen, güncel konulardan bihaber olur. Sadece diplamam olsun diye okula giden bir gençlik var şu an. Sonuçta mutsuz insanlardan oluşan bir toplum haline geliyoruz ve o zaman da kimse iyi bir vatandaş olamıyor.”

Beceri öğretiminin daha ağırlıklı verilmesinin iyi vatandaş yetiştirmede olumlu sonuçlar vereceğini düşünen veli sayısı beştir. Bu kodda yer alan görüşlerden bazıları şunlardır:

K.18: “Bence vatandaşlık öğretimi sadece metin olarak okutulmamalıdır; uygulamalı eğitim olarak verilmesi daha yararlı olur. Sosyal sorumluluk projeleri ve kamu hizmeti gibi konularda uygulamalı eğitim faydalı olabilir.”

K. 29: “Mevcut eğitim sisteminin ezberci ve pratikten uzak yönü var. Bireysel becerileri geliştirmeye olanak sağlamalı. Pratiğe dönük olmadığı ve imece usulü üretimi ilk yaşlardan bu yana temel almadığı için öğrencilerin yetişkin olduklarında üşengeç, tembel ve kolayci olmalarına sebep olur. Bu nedenle temel becerileri vermeye odaklanmalıdır.”

Eğitimin akademik yönünün ön planda olmasını eleştiren K.3 şöyle düşünmektedir: “Eksiklikler var. Sadece akademik eğitim yetmez, diğer insanlarla iletişim, kültürel faaliyetlere katılım, örnek insan olmak, doğaya ve tüm canlılara saygılı olmak için okullarda ders ve sosyal etkinlikler bir arada verilmeli.” K.38. ise “Hayata dair ciddi eksiklikler var. Çocuklar asosyal ve iletişim becerileri zayıf olarak yetişiyor, sosyal medyanın etkisinde kalıyorlar. Zor durumlarda kendi başlarına başa çıkabilme kabiliyetleri zayıf. Okulların tek derdi sınav başarısı.” diye görüş belirtmiştir.

Öğrencilerin vatandaş olarak yetişirken değerler eğitimine daha fazla yer verilmenin vatandaşlık eğitimi alanında eksikliği gidereceğini düşünen K. 13 “Yeterli eğitim olmadığı için çocuklar sorumluluk üstlenemiyorlar. Sadece kendini düşünen, üretmeye değil, tüketmeye odaklanmış olarak yetişiyorlar” şeklinde düşünmektedir. Vatandaşlık eğitiminin hak ve sorumluluk öğretimiyle ilişkili eksiklerini dile getiren üç öğrenci velisi bulunmaktadır. Bunlardan K.32 “Haklarını bilen sorgulayan bireyler yetiştirmeli eğitim sistemi. Bu da bilimsel düşünceden geçer. Eğitim sistemi bilimsel ve deneysel olmalıdır. Ayrıca bireylerin toplumsal sorumlulukları hakkında bilinçli yetişmesini sağlamalıdır. Günümüzde bu türlü bir eğitim için para vermek durumundayız ne yazık ki.” şeklinde düşünmektedir. Öğretim programlarının sık değişmesinden yakınan K.43 görüşlerini

şöyle ifade etmektedir “Çok yüzeyselleşmiş, amaç ve hedefinden çok uzaklaşmış, her yıl toptan değişiklik yapılmış ve hiçbirinde başarılı olunamamış (ya da yapanlara göre olunmuş).”

Vatandaşlık eğitimini tamamen yetersiz (12) gören öğrenci velilerinden K.20 “Eğitim sisteminin bu konuda yeterli olmadığını düşünüyorum;” K.37 “Eğitim sistemi Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş, bilimsel, çevre, doğa ve toplum bilinci öğreten, ahlaki ve toplumcu değerleri ön plana çıkararak bir özelliğe sahip olmalı.” K.41 ise “Kuruluş felsefesinden uzaklaşmış kültürümüzü yansıtmayan bir eğitim var.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Vatandaşlık eğitimini yeterli bulan dört öğrenci velisi bulunmaktadır. Bunlardan K. 36 şunu düşünmektedir. “Pratik ile teori dengesi önemlidir, bazen her şey kitaptan veya öğretmenin anlatmasıyla öğrenilmiyor. Hayat bunları çok güzel öğretiyor, okul bunun için ön bilgi ve o basamağın giriş kısmıdır. Bu işlevi ile yeterli düzeyde bilgi veriliyor.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Vatandaşlık eğitimi ve bu bağlamda iyi vatandaş olgusu, üzerinde tam bir uzlaşının sağlanmadığı bir alandır. Ancak vatandaşlık eğitimi içerik, değer ve süreç olmak üzere üç bileşenden oluşur (Zarrillo, 2016). İyi vatandaş yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin temel hedefleri arasındadır. Vatandaşlık eğitimi bir yönüyle devlet yönetimi, anayasa, yasalar, hak, görev, sorumluluk gibi temel vatandaşlık bilgilerinin öğretimini kapsarken; bir yönüyle ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılmasını içermektedir. Vatandaşlık öğretimini üçüncü boyutu ise demokratik ve sivil yaşama katılım süreçlerine ilişkin becerilerin kazandırılmasıdır. Diğer taraftan bir ülkede vatandaşlık eğitimi o ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi yapısı ile zamanın koşullarına göre de şekillenir. Örneğin yoğun göçe maruz kalan bir ülkede göçmenlerin uyumu ve bütünleşme süreci vatandaşlık eğitimine yansır. Aynı şekilde dışa kapalı bir ülkede küresel vatandaşlığa ilişkin bilgi, beceri ve davranışların öğretimi daha az yer tutar. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken araştırmaya konu olan katılımcı grubun iyi vatandaş algısının onların öğrencilik yıllarında adıkları vatandaşlık eğitiminin içeriğinin yanı sıra ülkemizin sosyal, kültürel ve siyasi durumu ile de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcı veliler iyi vatandaş pasif vatandaşlık boyutuyla ele almışlardır: Şöyle ki, katılımcı velilerin büyük bir kısmı iyi vatandaş vatansever, görevlerini yapan, ödev ve sorumluluklarını bilen, kurallara uyan bireyler olarak görmektedirler. Bıçak & Ereş (2018)’in çalışmasında öğretmenler, öğrencilerinin iyi bir vatandaş

olmaları için yurtsever olmaları gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bilindiği gibi pasif vatandaşlık oy verme, askerlik yapma, vergi verme, kanunlara uyma gibi temel görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi olarak algılanır. Alanyazındaki çalışmalar ülkemizde iyi vatandaşın temel özelliklerinin iyi insan özellikleriyle birlikte düşünüldüğünü ortaya koyar. İyi insan başkalarına saygılı, ülkesini seven, görevlerini yerine getiren bireylerdir. Kılınç & Dere (2013) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin iyi vatandaş vatanını seven ve ahlak kurallarına uyan kimseler olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşmış; Akhan & Çiçek (2019) ‘de Türk öğrencilerin iyi vatandaş ulusalcı bir bakış açısıyla ifade ettiklerini ortaya koymuştur. Yeşilbursa (2015) çalışmada benzer bulgulara ulaşmıştır. Gezer (2020) ülkemizde iyi vatandaşın iyi insan nitelikleri taşıdığına ilişkin sonuçlar ortaya koymuştur. Karasu-Avcı, Faiz & Turan (2018) çalışmalarında değerlerin vatandaşlık eğitiminde önemine dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise iyi vatandaş aktif vatandaşlık boyutunda açıklamıştır. Ancak bu kategoride görüş belirten katılımcı sayısı daha azdır Kesik, Akbulut-Taş, (2020) ortaokul öğrenciler ile yaptığı çalışmada katılımcıların iyi vatandaşın niteliklerine ilişkin en az “hakları olan birey” olgusuna vurgu yaptığına işaret eder. Yiğit (2017)’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlığı hak ve özgürlükler açısından değil, daha çok görev ve sorumluluklar temelinde algıladıklarını ortaya koymuştur. Etkili bir vatandaşlık için haklarını bilme, gerektiğinde hak arama, haksızlığa karşı hak gözetme davranışları büyük önem taşır. Etkili vatandaşlık demokrasinin gelişmesi ve sürdürülebilmesi için ön koşuldur (Dahl, 1998). Bu nedenle eğitim sistemimiz içinde temel hak ve özgürlüklerin öğretilmesine daha fazla yer verilmesi önerilebilir. Katılımcı vatandaş yetiştirme sürecinde siyaset ve hukuk bilgileri ile siyaset ve hukuk okuryazarlığı becerilerinin daha etkili bir şekilde öğretilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında aktif vatandaşlığı geliştirmek için düşünme becerileri, sınıf içi ve sınıf dışı uygulamaları içeren etkinliklere daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

Öğrenci velileri 20. yüzyıldan beri önemli bir sorun olarak görülen çevre sorunlarına duyarlılığı içeren çevresel vatandaşlık ve gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan dijital yurttaşlık boyutları hakkında hemen hemen hiç görüş belirtilmemişlerdir. Hak ihlalleri, terör, göç, ayrımcılık, iklim değişimi gibi küresel sorunlara duyarlılığa yönelik görüşlerin hiç yer almaması eğitim seviyesi yüksek ve kentli kesimin vatandaşlığı yalnızca görev-sorumluluk ve değerler temelinde ele aldığını gösterir. Bu sonuçlar Türkiye’de dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan çalışmalardan Karaduman’ın (2017) çalışmasıyla örtüşmektedir. Çalışmada öğretmen adayları kendilerini dijital vatandaş olarak

yeterli düzeyde bulmamaktadır. Yine 1998 öncesi ortaokul sosyal bilgiler programının iyi insanın iyi vatandaş olacağı, çevresindeki olaylara karşı iş birliği ve dayanışma içinde olması gerektiği vurgusu; 1998 öğretim programının ise hoşgörü, yardımlaşma gibi temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmeye vurgu yapması (Akhan, Çiçek, & Mert, 2019) araştırma sonuçları ile paralellik gösterir.

Katılımcıların büyük bölümü kendi öğrencilik yıllarındaki vatandaşlık eğitiminin daha olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmişlerdir. Aldıkları vatandaşlık eğitiminin kişilikleri üzerinde olumlu etki yaptığı ve iyi insan olmayı öğrettiği, katılımcıların en çok vurgu yaptığı unsurdur. Vatandaşlık eğitiminin kişilik gelişimi ve iyi insan olma niteliği ile ilişkisi araştırmanın birinci alt problemi ile uyum göstermektedir. Aktif vatandaşlık, milli bilinin geliştirilmesi, görev ve sorumluluk öğretmesi, iş ahlakını şekillendirmesi ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi katılımcıların eğitim gördükleri yıllarda vatandaşlık eğitiminin niteliklerine ilişkin görüşleridir. Katılımcılar günümüz eğitim sisteminde verilen vatandaşlık eğitiminin bu unsurları daha az barındırdığını düşünmektedir. Yeni çalışmalarla iyi insan, iyi vatandaş algısı üzerine kuşaklar arası karşılaştırma yapılabilir. Aynı şekilde sosyal bilgiler ders kitaplarında ele alınan iyi insan ve iyi vatandaş niteliklerine ilişkin çalışmalarla da günümüzde ders kitaplarının iyi vatandaş/iyi insan aktarımı ortaya konabilir.

Katılımcıların gelecekte ihtiyaç duyulacak vatandaşlık becerileri ile ilgili görüşleri farklılık göstermektedir. Her ne kadar katılımcılar iyi vatandaş pasif vatandaşlık üzerinden tanımlasalar da gelecekte çocuklarına dijital vatandaşlık ve küresel vatandaşlık boyutunda becerilerin de gerekli olacağını düşünmektedirler. Sosyal bilgiler öğretim programının küresel vatandaş yetiştirmede etkili olduğu Topkaya (2016)'nın çalışmasında ortaya çıkmıştır. Ancak Kara & Atasoy (2019) çalışmalarında mevcut sosyal bilgiler öğretim programında dijital vatandaşlıkla ilgili kazanımların yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Gelecekte gerekli olacak temel vatandaşlık becerilerinin pasif vatandaşlık becerileri olacağını düşünen veli sayısı oldukça fazladır. Dikkat çeken bir diğer olgu ise katılımcıların önemli bir kısmının gelecekte de hukuki boyutta vatandaşlık becerilerinin ön plana çıkacağını düşünmeleridir. Gelişen teknolojiye ve onunla paralel ilerleyen küreselleşme sürecine rağmen dijital vatandaşlık becerilerinin gelecekte daha çok gerekli olacağını düşünen veli sayısı oldukça azdır. Katılımcıların gelir, eğitim, teknolojiye erişim olanakları sınırlı olmadığı düşünülürse, bu durumun nedeni yaşla ilgili olabilir. Farklı yaş gruplarında farklı değişkenler kullanılarak vatandaşlık algısı üzerine çalışmalar yapılabilir. Öğrenci velileri iyi vatandaş

yetiştirmede mevcut eğitim sistemini yeterli görmemektedir. Bu alanda milli bilinç öğretiminin eksik olduğu düşünülmektedir. Bıçak & Ereş (2018)'e göre öğretmenler, öğrencilerin iyi bir vatandaş olabilmeleri için yurtsever vatandaşlıkla ilgili bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini düşünmektedirler. Sistemin temel eksikleri ise vatandaşlık eğitiminin beceri ve değer öğretimi odaklı olmayıp, akademik (bilgi) odaklı olması ve müfredatın sık değiştirilmesi olarak görülmektedir.

Kaynakça

- Akengin, H. (2017). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekan Yönetimi*. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Akhan, N. & Çiçek, S. (2019). Karşılaştırmalı sosyal bilgiler öğretimine bir örnek: türk ve rus ortaokul öğrencilerinin iyi vatandaşlık algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (27), 177-195.
- Akhan, N, Çiçek, S. & Mert, H. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarında değişen "iyi vatandaşlık" algısı. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 9-19.
- Arcagök, S. (2020). Öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 534-556.
- Arslan, S. (2018). Osmanlı'dan günümüze sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlık eğitimine katkıları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (9), 59-76.
- Aybay, R. (1962). *Yurttaşlık Hukuku*. A.Ü. S.B.F. Basın Ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
- Aydoğdu, N. (2020). Tanzimat Dönemi Türk basınında islahat fermanı ve siyasi vatandaşlık politikaları: eleştiri ve tepkiler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 636-662.
- Barr, R. D., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1978). *The nature of social studies*. California: ETC Publications.
- Bıçak, İ. & Ereş, F. (2018). Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitimi sürecine yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 257-279.
- Bilge, Ö. (2020). Vatandaşlık kavramı ve vatandaşlık hukukunu etkileyen faktörler hakkında değerlendirme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 22(1), 129-151.
- Blakemore, E. (2018). Why the United States Has Birthright Citizenship. <https://www.history.com/adresinden-erişilmiştir>. (E.T. 01/02/2021).
- Brubaker, R. (1004). *Citizenship and Nationhood, France and Germany*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Bülbül, Y. & Yılmaz, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre, çevre eğitim ve çevresel vatandaşlık kavramlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 5 (2), 165-183.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakman, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem, Ankara.
- Coşgun Kandal, S. (2019). Atatürk döneminde yurttaşlık dersleri: tarihsel süreç, ders kitapları ve programlar. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 34 (2), 387-412.
- Çilingir, L. (2019). Locke'un toplum sözleşmesi kuramı. *Temâşâ Felsefe Dergisi* 11, 31-43.
- Dedebalı, N.C. & Daşdemir, İ. (2019). Social studies teacher candidates' perception of digital citizenship, *International Journal of Educational Methodology*, 5 (3), 465- 477.

- Değirmenci, Y & ESKİCİ, B. (2019). Öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık algılarının incelenmesi. *Opus uluslararası toplum araştırmaları dergisi*, 11 (18), 232-256. DOI: 10.26466/opus.537074
- Demirbaş, O. (2012). Türkiye’de cumhuriyet fikrinin oluşumu. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (8), 31-60.
- Demirer, T & Şaşmaz- Ören, F. (2020). 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel vatandaşlık ve ekolojik ayak izi kavramlarına ilişkin düşünceleri: kelime ilişkilendirme örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 603-642.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır? 1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresi Bildirileri. (204-205). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Erdem, F. (2012). Anayasal vatandaşlık ve yeni anayasa. *Liberal Düşünce Dergisi*, (66), 49-56.
- Ersoy, F. (2014). Social studies teacher candidates’ experiences of active citizenship: the case of non-governmental organizations. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (jfes)*, 47 (2).
- Gökdemir, A. & Polat, B. (2019). 1924 ile 2005 yılları arasındaki sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan hukuk konularının incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, (20), 344-360. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59818/863744>.
- İnce, M. (2018). Kitap Tanıtımı: Füsün Üstel, (2016). Makbul vatandaşın peşinde, II. Meşrutiyet’ten bugüne vatandaşlık eğitimi, (İstanbul) İletişim Yayınları. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4 (2), 277-286.
- Kadıoğlu, A. (2008). *Vatandaşlık ve Siyasal Katılım*. Ergun Özbudun’a Armağan, 225-246.
- Kara, T. & Atasoy, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının (2018) dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutları bağlamında incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (41), 133-154. DOI: 10.31795/baunsobed.581917
- Karaduman, H. (2017). Social studies teacher candidates’ opinions about digital citizenship and its place in social studies teacher training program: a comparison between the USA and Turkey, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 16 (2), 93-107.
- Karakuş, S. & Akpınar, M. (2021). Türkiye’deki 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 374-404. DOI: 10.33711/yyuefd.867034.
- Karasu-Avcı, E., Faiz, M. & Turan, S. (2020). Etkili vatandaşlık eğitiminde değerler eğitimi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin düşünceleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (39), s.263-296.
- Kılınç, E. & Dere, İ. (2013). Lise öğrencilerinin ‘iyi vatandaş’ kavramı hakkındaki görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 4 (2), 103-124.
- Korkut, L. (2014). Siyasi kimlik olarak vatandaşlık: Türkiye’de ve dünya devletlerinde anayasal vatandaşlık tanımları. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 5-42.
- Kuş, Z. & Aksu, A. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 18-41.
- Kuş, Z., Arık, B., Altunok, B. & İridağ, A. (2018). 100 yılda ne değişti? yeni Malumat-ı Medeniye ve günümüz vatandaşlık eğitimi ders kitabının karşılaştırılması. *Turkish History Education Journal*, 7 (2), 344-371.
- Merriam, S. (2009). *Qualitative research: A Guide to design and implementation*. San Fransisko: CA: Jossey Bass.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*, Ankara, s.8.
- Nar, M.Ş. (2015). Jean-Jacques Rousseau’nun doğal hukuk anlayışı üzerine antropolojik bir değerlendirme, *Bilgi* (30), 42-38.

- Okudan Dernek, K. & Tırış, G. (2020). Yurttaşlığı yeniden düşünmek: ekolojik yurttaşlık üzerine bir değerlendirme. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 745-772.
- Özdemir Özden, D. & Öztürk, C. (2019). Birer çevresel vatandaş olarak ilköğretim öğrencileri: 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevresel sorumlu vatandaş davranışlarının incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Armağan Özel Sayısı*, 363-392.
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. (Ed. C. Öztürk). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım içinde (21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Polat, G. E. (2010). Anayasal Vatandaşlık. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora tezi (Danışman. Prof. Dr. Anıl Çeçen). Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, 3. Baskıdan çeviri (Ed. M. Bütün & S.B. Demir), Pegem, Ankara.
- Pazarcı, H. (1989). Uluslararası Hukuk Dersleri. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 571. Ankara.
- Polat, A. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, (3).
- Seggie, F.N & Bayyurt, Y. (2015). *Nitel Araştırma*. Anı Yayıncılık.
- TBB, (2008). <http://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2008-77-445>. (E.T.24/04/2021).
- TBMM. (1982). Türkiye Cumhuriyet Anayasası. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (E.T. 19/04/2021).
- TBMM, (tarihsiz). <https://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (E.T. 01/02/2020).
- Temel, F. (2020). *Türkiye’de cumhuriyet vatandaşının inşasında basın*. Selçuk İletişim, 13 (2), 409-437.
- Topkaya, Y. (2016). Küresel vatandaşlık bilinci üzerinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin etki boyutu. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 238-252.
- Turan, S. & Karasu Avcı, E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı'nın dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1 (1), 28-38.
- Tünkler, V. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel, çokkültürlü eğitime ve küresel vatandaşlık eğitimine yönelik bakış açıları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49 (226), 255-290.
- Türkkan, H. (2018). Osmanlı Devleti’nde demokratikleşme ve kanun-ı esasi’nin demokratik hüviyeti, vakanüvis. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 3, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı*, 364-380.
- Uydaş, İ. & Genç, S. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4 (1), 415-429. DOI: 10.7884/teke.396.
- Yaşar, F. T. (2018). II. Meşrutiyet Döneminde Yurttaşlık, Ahlak ve Medenilik Eğitimi: Malumat-ı Medeniye Ders Kitapları. *Osmanlı Araştırmaları LII*, 311-342.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, M. & Dogusoy, B. (2020). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (6), 2362-2375. doi:10.24106/kefdergi.692492.
- Zarillo, J.J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi İlkeler ve Uygulamalar*. (Çev. Ed. B. Tay, S. B. Demir). Anı Yayıncılık. Ankara.

Extended Abstract

Introduction: Raising the citizens of the future is among the basic duties of the education system. A citizen is a person who has a legal connection with the state and at the same time has various rights, duties and obligations. The phenomenon of citizenship has emerged in the historical process with legal and political dimensions. However, recently, effective citizenship has been added to the legal dimension of citizenship, global citizenship together with globalization; With the introduction of technology into our lives, it has been discussed in terms of digital citizenship. Disciplines such as environmental citizenship, citizenship based on gender equality, and organizational citizenship are new disciplines that emerge in parallel with the changing social structure.

Method: The aim of this study is to reveal the opinions of parents of students who were born before 1985, had at least one child in secondary school, lived in the city, had at least a university degree and had a regular income, on citizenship education. 45 parents of students living in the city of Izmir participated in the study voluntarily. Data were collected with a semi-structured interview form in the study, which was designed according to the case study design of qualitative research designs. The collected data were subjected to content analysis.

Conclusion and Implications: According to the results of the analysis, the participant parents dealt with the dimension of good citizen passive-traditional citizenship: In other words, most of the participating parents see good citizens as patriots, doing their duties, knowing their duties and responsibilities, and following the rules. Some of the participants explained the good citizen in terms of active citizenship. However, the number of participants expressing their opinions is less in this category.

Another result of the study is that parents of students perceive citizenship at the national level and do not take into account the universal dimension. Omitting opinion in the digital citizenship dimension coincides with the findings related to studies about digital citizenship in Turkey. Most of the participants stated that the citizenship education in their student years gave more positive results. The fact that the citizenship education they received had a positive effect on their personalities and taught to be good people is the element that the participants emphasized the most. The relationship of citizenship education with personality development and the quality of being a good person is parallel to the first sub-problem of the research. Active citizenship, development of national knowledge, teaching duties and responsibilities, shaping business ethics and raising the level of awareness are participants' views on the qualities of citizenship education during their years of education.

The opinions of the participants about the citizenship skills that will be needed in the future differ. Although there are many parents who think that the basic citizenship skills that will be required in the future will be traditional citizenship skills, it is also thought that values-weighted citizenship skills will be needed. However, digital citizenship and global citizenship skills are also seen as skills that will be required in the future. Parents of students do not consider the current education system sufficient to raise good citizens. It is thought that national consciousness education is lacking in this area. As a result, it can be said that the parents' perception of citizenship is at a national scale and they are behind the citizenship skills needed in developing and changing conditions.

Etik Beyan: " *Öğrenci velilerinin vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşleri*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 19.03.2021 tarih ve 2021/04 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. "